

Fakapotopoto'l e pa'anga

Ko'ete fakapotopoto'l e pa'anga koe koloa mahuinga ia 'o'ete nofo fimalie moe tauataina 'l he atakai fakapa'anga. Tatau aipe pe ko'ete teuteu kiha fatongia fakatuupake, pe koe teuteu ha'ate holiday kiha faitu'u pe ko'ete save kihe kaha'u. Ne'ongo oku mau lava o tokoni'l moutolu, 'oku iai pe ngaahi founa temou lava ai o fakapotopoto'l ai ho'omou pa'anga. Mou mea mai kihe ngaahi founa tete lava ai 'o fakapotopoto'l ai 'ete pa'anga pea te fimalie ai 'l he kaha'u l he'ete tu'unga fakapa'anga.

Koe ngaahi 'uhinga lalahi eni 'e 3 'oku fiema'u ai kete fakapotopoto'l ai 'ete pa'anga mo save kiai:

Koe ngaahi fatongia fakatuupake - Ngaahi fiema'u fakapa'anga kiha putu pe katoanga, koe ngaahi fakamole fakame'alele, koe pa'anga kiha taimi tete nounou fkp'a'anga ai.

Koe ngaahi fiema'u a kita mo'ete famili - Oku sai kete save ete pa'anga kiha ngaahi fiema'u a kita mo'ete famili, aia oku kau kiai 'ae holiday kiha faitu'u, koe fakataha'anga pe gatherings moe ngaahi famili, koe fakatau me'alele fo'ou pe koha laptop/kompiuta fo'ou.

Koe save kihe 'ete kaha'u - Kau eni he uhiga lelei kete save ai kihe 'ete kaha'u. Ko'ete fakapotopoto'l 'ete pa'anga he taimini, ko'ete hoholo hifo pea 'ikai kete toe lava 'o ngaue, 'oku 'iai pe 'ete pa'anga kete nofo'aki.

Koe ngaahi akonaki lalahi eni e 10 ke tokoni'l koe kihe fakapotopoto'l mo save ai ho'o pa'anga:

1. Patiseti moho'o famili e pa'anga:

Fakakaukau'l ha palani oku hiki ai e seniti 'oku hu mai pea moe ngaahi fakamole kihe seniti koia. Koe patiseti 'oku kau ia he me'angaue lelei 'o'ete fakapotopoto'l e pa'anga. Ko'ete lava pe 'o patiseti lelei 'ete pa'anga, koe lava ia o save kiha ngaahi mea 'oku toe mahu'inga age.

2. To'o ha seniti fakauike 'o fakahu kiha account, tatau aipe pe 'oku lahi pe 'ikai:

Koe hu mai ho'o vahe, uluaki totongi pe e ngaahi pila hange koe rent moe ngaahi ala me'a pehe. Koe lava pe e totongi pila, to'o ha ki'l seniti 'o fakahu kiha savings account. Tatau aipe pe koe tola 'e 5 pe tola 'e 100, 'oku tupu fkuike e pa'anga koia pea toe kau moe interest he funga 'oe pa'anga koia 'oku te to'o fakauike o fakahu.

3. Fakasi'isi'l ho'o ngaahi mo'ua 'aki ha'o debt consolidation:

Kapau 'oku iai ha'o ngaahi mo'ua 'oku interest lahi, hange koe credit cards, koe no me'alele, 'uluaki feinga'l ke totongi ia. 'Oku mau lava heni, he NZCU Employees, 'o tokoni atu kiate kimoutolu ke holoki homou ngaahi mo'ua pea fakataha'l e ngaahi mo'ua kiha fo'l sino'l no pe 'e taha. 'Oku ui eni koe *DEBT CONSOLIDATION*.

Koe uHINGA ke fakataha'l pe e ngaahi mo'ua kiha sino'l mo'ua pe e taha, pea totongi fakafoki kihe organization pe e taha pea lava ai ke save 'ete toenga paanga. Ko'ete savings leva koia tete lava o ngaue'aki he taimi faingataamaki.

4. Feinga keke mahino'l e me'a oku hu fakauike kiai ho pa'anga:

Fakapapau'l 'oku ke 'ilo e ngaahi me'a oku hu kiai ho'o pa'anga, koe'uhi teke lava ai o fakakaukau'l ngaahi ala me'a teke fie save kiai ho'o pa'anga.

Check fakamahina ma'u pe ho'uu bank statements keke 'ilo e ngaahi fakamole moe ngaahi mea oku hu kiai ho'o pa'anga pea feinga ke fks'isi'l e fakamoleki e pa'anga he ngaahi me'a 'oku 'ikai mahuinga. Kau eni he patiseti lelei'l 'ete pa'anga.

5. Check ma'u pe e ngaahi me'a 'oku ke subscribe kiai, hange koe SKY moe ngaahi ala me'a koia:

Sio ma'u pe kiho'o ngaahi account SKY, telefoni moe ngaahi palani telefoni 'oku ke ngaue'aki. Tautau tefito kihe ngaahi account 'oku to'o hangatonu pe e mo'ua mei ho'o account pagike, pe ko'ene ui e taha koe direct debits. 'Eke hifo ka koe "koe SKY, telefoni pe palani telefoni koha me'a oku fu'u fiema'u? 'Oku iai nai ha palani 'e taha 'oku toe ma'ama'a ange he palani koeni?". Kapau teke fakakaukau'l hifo, koe seniti 'oku mole kihe ngaahi me'a koeni 'l he ta'u e taha tete lava kita 'o ngaue'aki ha toe me'a 'oku mahuinga age.

6. Tamate'l ma'u pe e ngaahi me'a 'oku kai 'uhila:

Feinga ma'u pe ke tamate'l e ngaahi me'a 'oku kai 'uhila, hange koe maama, koe TV moe ngaahi ala me'a pehe. Kapau 'oku 'ikai ngaue'aki pea tamate'l. 'E kau lelei aipe kiate koe pea toe ma'ama'a ange e mo'ua 'uhila fakamahina.

7. Fakapotopoto'i e sopigi me'akai fakauike:

Fakasio ma'u pe e ngaahi me'a 'oku "on special" 'ihe ngaahi falekoloa. Fa'u ha'o kii tepile 'o hiki ai ngaahi falekoloa kehekehe mo 'enau ngaahi koloa kehekehe pea ke fakatauhua leva e ngaahi falekoloa 'oku ma'ama'a ange ai 'enau 'uu koloa. Teke kamata leva ke fakatokanga'l e falekoloa 'oku ma'ama'a age pea ke lava o patiseti lelei e pa'anga 'oku hu kihe sopingi fakauike.

8. Palani ho'omou 'ilo (kai) fakauike:

Tatau moe ha 'ete kai fakataha pe mo'ete ki'l famili 'l 'api, pea kaunga lelei aipe kihe save e ki'l tola. Feinga ma'u pe keke kai fakataha 'l 'api moe famili, uHINGA e save ai 'e pa'anga 'oku fakamoleki noa'ia 'ihe ngaahi falekai, moe ngaahi bakery moe ngaahi ala me'a pehe. 'Oku lelei kete kuki 'ete me'akai fakauike pea te tuku he 'aisi, koho'o ha'u pe he efi'afi moe hela he ngaue'o fakamafana e meakai pea ke 'ilo leva. Save ai e pa'anga pea ikai kete toe hela he fei me'akai.

9. Kapau koe tokotaha mama tapaka koe, feinga leva ke ta'ofi:

'lo 'oku faingata'a ke ta'ofi, ka e lahi ange e save ia 'oe pa'anga 'ihe 'ete tuku ifi. Koe mama tapaka 'oku fu'u mamafa fau, pea ka avalisi e fakamole fakauike tau pehe pe 'oku 160 tupu ete fakamole fakauike he tapaka (tipeni 'l he fo'l tapaka 'oku ke ifi he 'aho). Kapau teke fakakaukau kihe fakamole fakata'u, 'oku avalisi e fakamole 'l he \$8,300 he ta'u. Kapau 'e lava 'o kalusefai ho'o mama tapaka, he'ikai kaunga lelei pe kiho'o peesi pa'anga ka 'e kaunga lelei aipe ki ho'o sino.

10. Ngaahi piggy bank tanaki koini:

'Oku kamata ketau lahi ngaue 'aki e ngaahi kaati pangike hage koe eftpos card, moe credit card pea koe koini li noa'ia 'oku 'ikai ketau 'ilo pe tetau fefe'i. 'Oua teke tafoki hake pe 'o pehe keke 'alu 'o ngaue'aki 'l he Mc Donalds, kake feinga ke tatanaki 'e koini kiha ki'l piggy bank. 'Osi ha ta'u e taha pea ke fakaava ho ki'l piggy bank tanaki koini kuoke ohovale 'e lahi e ki'l koini nake tanaki kiai lolotonga e ta'u.

Kamata leva ha'o ki'l savings account moe NZCU Employees

Temau kaunga ngaue mo tokoni'l koe 'l he fakapotopoto'l ho'o pa'anga. Fele 'emau ngaahi savings accounts pea temau tokoni atu kiate kia 'l ha'o savings plan. Kole pe kihe taha 'emau team ke tokoni atu kiate koe 'l he tafaaki koia. Mou me'a mai kihe 'emau ngaahi savings account kehekehe:

- Target Savings Account
- Kids Club Account
- Loan Provider Account
- Christmas Saver Account